

Forud for de nye forskningsprojekter om magten er der grund til at overveje begreberne. En forenklet udgave af magtbegrebet kan blokere for relevant forskning

Magtens svære kerne

Magtdiskussionen, som den føres i Folketinget og i medierne for øjeblikket, foregår på et grundlag, der forudsætter en hel bestemt slags magt, der måske snarere hørte til under enevælden, end i det moderne informationssamfund. Det er derfor karakteristisk, at diskussionen hele tiden glider ud i en debat om demokrati og administration, før man overhovedet har overvejet hvad magt er for noget.

Folketingets afmægtighedsfølelse mandede i maj 1994 ud i, at man nedsatte »Udvalget vedrørende analyse af demokrati og magt i Danmark«, det såkaldte Magtudredningsudvalg. Udvalget er ikke tænkt som et forskningsråd, det ventes først senere nedsat, formentlig med titlen »Demokratiforskningen år 2000«, enten under Forskningsministeriet eller under Statens samfundsvidenskabelige forskningsråd. Udvalgets formand, H.P. Clausen mener, at en analyse af demokratibegrebet vil være »en mere frugtbar indfaldsvinkel at se på demokratiets problemer. Der kommer man også ind på magtproblemer, men så er de afledt af deres konsekvenser for demokratiets funktion« (Weekend-Avisen 13.12.96). H.P. Clausen, og de øvrige bidragydere til debatten, forestiller sig, at magt har noget med medbestemmelse og demokrati at gøre – de synes at undgå en direkte magtdiskussion, samtidig med at de forudsætter, at magten har en bestemt karakter.

Det grundlag, hvorpå man diskuterer magt, bestemmer hvorledes man forstår magtproblemet. Dette grundlag risikerer at blive videreført til et eventuelt forskningsråd uden at man overvejer, om det overhovedet er en rimelig tilgang til magt.

Diskussionen, som den foregår nu, forudsætter følgende ting om magten:

- 1) At magt er noget, man kan have.
- 2) At magt er noget man kan finde og bestemme; dvs. at magt er et 'noget', der har en eller anden form for substans.
- 3) At man kan vide, hvem der bør have magten (dette er et etisk problem).
- 4) At man kan korrigere dette forhold, dvs. flytte magten.

Ud fra disse forudsætninger mener man, at det vil være muligt at kortlægge magten i samfundet, idet det er et *noget*, der må findes. Når problemet tager sig således ud, søges løsninger inden for disse rammer. Således fortæller Marianne Jøvedt i radioavisen den 25. december 1996, at hun læser Machiavellis *Fyrsten*, da han skriver klart om magt. Hans magtopfattelse passer da også lige ind i de netop skitserede antagelser for den nu-

MAGT – er ikke noget man kan finde og tage hånd om, ikke noget der kan reduceres til bestemmelse eller ret

Foto: Thierry Geoffrey / 2maj

■ DET FILOSOFISKE RUM

værende diskussion. Men det er spørgsmålet, om den også passer ind i det moderne informationssamfunds magt, der ikke opererer så explicit, som tilfældet var på Machiavellis tid. Det var en overvejelse værd før diskussionen fortsattes og en forskning sættes i gang på en måske forældet magtopfattelses præmisser.

At problemet hele tiden glider ud mellem hænderne på dem, der beskæftiger sig med magt under de skitserede antagelser, kunne tyde på, at man opererer med værktøjer (begreber), der er for simple til at håndtere det moderne informationssamfunds komplicerede magtstruktur. Men det, at man ikke synes at kunne få hold om magten, foranlediger tilsyneladende til at tro, at man leder det forkerte *sted*, snarere end at tro at man tager fejl med hensyn til magtens *art*. Man styrter så at sige rundt mellem træerne og leder efter skoven, som var den et bestemt træ i skoven.

At magt skulle være af substantiel art, dvs. at magt skulle være et noget, der kan bruges og misbruges, haves og mistes, overdrages og tilranes – som det

forudsættes i diskussionen i dag – vil jeg gerne stille spørgsmål ved. Den franske filosof, Michel Foucault (1926-84) har vist, hvorledes man kan forstå magt uden de antagelser, som diskussionen føres på i dag.

Det er en opfattelse, der ser magt som noget meget mere *komplekst* end som så. Magt, i følge Foucault, er ikke noget man kan finde og tage hånd om, ikke noget der kan reduceres til bestemmelse eller ret. Han foreslår en tilgang til magten, hvor man ikke opfatter magt som noget selvstændigt eksisterende, men som noget, der kan findes immanent i alle mulige relationer, som disse relationers bestemmende, fordømmende, bekræftende, begrænsende eller producerende karakter, som deres styrkeforhold. Magt er ikke noget, som en person eller en gruppe udøver over andre, men dét, der bestemmer et fænomens karakter; f.eks. om et udsagn er gyldigt eller ej, om et standpunkt er værdigt eller ej. Magt er dét, der producerer de forståelsesformer, som vi lægger ned over verden, så den bliver til adskilte ting (og dermed muliggør brugen af ord), og kun adfærd, der er i

overensstemmelse med magtens forenkende rubricering af verden, bliver accepteret som fornuftig adfærd. Således udstikker magten også rammerne for selve magtdiskussionen; hvad der normalt anses som fornuftigt at kalde magt, og hvor det er fornuftigt at lede efter magt.

Magt kan ikke adskilles fra vores forståelse af omverdenen og af os selv, ja end ikke fra vores tilgang til vores egen krop, mener Foucault. Hvis jeg mener, at jeg er et selvstændigt subjekt med en seksualitet, så er det magtens værk. Hvis jeg mener, at det er godt at tjene mange penge, så er det magtens værk, og hvis midlet er at efterligne den ældre kontorchef, så er det magtens værk. Magt producerer og bestemmer, hvad der er værd at have eller gøre, og hvad der ikke er.

Men hvor kommer magten fra? Den kommer nede fra, fra de små styrkerelationer mellem far og søn, direktør og sekretær, venner, lærer og elev, patient og læge osv. Mønstrer i alle de små styrkerelationer bestemmer og producerer på et større plan rammerne for, hvad der anses for rigtigt, rimeligt, gyldigt, civiliseret, ra-

tionelt, passende, os (modsat dem), sundt, og hvad der ikke gør eller ligefrem anses for det modsatte: Ugyldigt, vrøvl eller måske ligefrem sygt.

Magt fungerer i det moderne informationssamfund især gennem kommunikation, forstået som udvekslingen af viden, og bl.a. derved opererer magt og viden immanent i hinanden. Enhver udveksling af information er en etablering af et magtforhold, eller en styrkelse eller svækkelse af et allerede gældende. De fleste vil nok være enige med Foucault på dette punkt, når de tænker på den daglige omgang med informationer, f.eks. på en arbejdsplads, hvor en simpel besked ved sin udtalelse kan have en enten bekræftende eller rokkende effekt ved de allerede etablerede magtforhold. Hvis en lærer korrigerer elev, eller mester fortæller svend, hvordan han skal gøre, så er det ikke bare en simpel overbringelse af information – det er også en magtmanifestation – tænk blot på den overordnede reaktion, hvis den underordnede nægter at modtage informationen, eller sender den tilbage. At handle (og hermed mener jeg også at tale) er at udøve magt: Det er at bekræf-

te de gældende spilleregler eller at forsøge at bryde med dem. Der findes intet neutralt felt.

Hvis man går med på Foucaults ræsonnementer, så står det klart, hvorfor magtdiskussionen hele tiden glider ud i andre baner, og hvorfor ingen tør udtale sig om, hvad magt egentlig er for noget. For magt er ikke en substans. Og magt er ikke i første række et demokratiproblem, men en nødvendighed ved al social adfærd.

Derfor synes magten – stadig forudsat at man accepterer i hvert fald dele af Foucaults ræsonnementer – umulig at finde med de nuværende retningslinjer for magtdiskussionen. Hvis man tror, at magt er et demokratiproblem, så sporer man aldrig magten, som Foucault forstår den, men så bliver man i det mindste inden for de accepterede rammer for, hvad der er fornuftigt at tro.

Uanset, om man accepterer Foucault helt til ende, så forekommer det mig vigtigt, at vi forstår at magt er noget meget mere komplekst end det antages i magtdebatten, dvs. at vi får de misforståelser ryddet af vejen, at magt er *noget*, som vi kan finde et sted, og at vi kan finde den uafhængigt af viden. Vores omgang med information må forstås som en af de primære kanaler for magten, snarere end at tro, at vi kan informere os ud af magten. Det er også vigtigt, at vi forstår, at diskussionen foregår på nogle forudsætninger, som vi fører med over i et forskningsråd, hvis 'udredning' vil blive derefter.

Kunne en forskning etableres på baggrund af den her skitserede alternative magtopfattelse? Det kunne den godt, men det ville ikke blive en magtudredning i traditionel forstand, der ville kunne vise, hvor magten befinder sig, hvordan den kan overdrages, og hvem den bør overdrages til. Det ville blive en under søgelse, der fastholdt magt i sin kompleksitet og ikke forsøgte at *udrede*, men snarere pegede på forhold som magtens kanaler. Den ville snarere søge at beskrive magt som et udtryk for samfundets kompleksitet, end som en besiddelse hos nogle grupper. Her ville nogle nok slå bremserne i og erklære det for ufrugtbart og uvidenskabeligt, men det siger også noget om de kriterier, vi sædvanligvis stiller til viden og information, og det er i sig selv magtens udtryk.

Jeg tror, at en fastholdelse af de nuværende termer og mål for en undersøgelse af magt vil betyde, at et forskningsråd aldrig vil begribe magtens kompleksitet som andet end sin egen mangel på tilstrækkelige udredninger. Lad dette være en opfordring: Glem Machiavelli!

Anders Fogh er stud. phil., filosof.